

คำนำ

กระบวนวิชาอารยธรรมกรีกและโรมัน (HI 353) เป็นกระบวนวิชาที่ “ศึกษาความเป็นมาของชนชาติกรีก ลักษณะและวิวัฒนาการทางการเมือง ตลอดจนการติดต่อกับชาติอื่นๆ ความเจริญและความเสื่อมของเอเธนส์และสปาร์ตา ความเป็นมาของอาณาจักรโรมัน การรุกรานของพวกอนารยชน การเผยแพร่ศาสนาและความเสื่อมของอาณาจักร”

เนื่องจากอารยธรรมกรีกและโรมันเป็นต้นแบบอารยธรรมของโลกตะวันตก มีการศึกษาค้นคว้าอย่างลึกซึ้งสืบต่อเนื่องมาโดยตลอด การเขียนตำราวิชานี้จึงใช้ผลงานทางวิชาการประเภทตำราของนักประวัติศาสตร์ชาวอังกฤษและชาวอเมริกาเป็นหลัก ตำรานี้เป็นตำราที่เรียบเรียงขึ้นโดยมีเนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตรและจุดประสงค์ของผู้เรียบเรียงเอง เนื้อหาจะเน้นอารยธรรมความเจริญมากกว่าประวัติศาสตร์ ตำรานี้แบ่งเป็น 2 ภาคคือ ภาคที่ 1 อารยธรรมกรีกและภาคที่ 2 อารยธรรมโรมัน

ตำรานี้มีเนื้อหาละเอียด เพราะผู้เรียบเรียงมีจุดประสงค์ที่จะกำหนดให้ตำรานี้เป็นตำราพื้นฐานสำหรับการศึกษาอารยธรรมตะวันตก และเอื้ออำนวยคุณประโยชน์ทางวิชาการแก่ผู้ที่สนใจศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ยุโรปและอเมริกา เพื่อ “รู้จัก” โลกตะวันตกและชาวตะวันตกดีขึ้นตามคตินิยมจีนที่ว่า “รู้เขารู้เรา”

ชื่อบุคคล สิ่งของและสถานที่ที่เป็นชื่อภาษากรีกและโรมันนั้น ผู้เขียนได้พยายามเทียบเสียงเขียนเป็นภาษาไทยและวงเล็บภาษาเดิมไว้ โดยได้รับความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจากท่านผู้ทรงคุณวุฒิทางภาษาศาสตร์ต่อไปนี้ คือ

1. ท่านอาจารย์เอ็ดเวิร์ด ยูเลียโน โคมิงเกซ ซูเรีย (Eduardo Julian Dominguez Suria)
2. ท่านอาจารย์มิชาเอลา ซิมเมอร์มันน์ (Michaela Zimmermann)
3. รองศาสตราจารย์ชัตสุณี สิ้นธุสินธุ์ สาขาวิชาอิตาลี ภาควิชาภาษาตะวันตก

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้เขียนใคร่ขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทางภาษาทุกท่านมา ณ โอกาสนี้ ถ้าปราศจากความกรุณาของท่าน ตำราคงจะสำเร็จได้ยาก

ผู้เขียนขอโน้มเคารพท่านผู้ทรงคุณวุฒิผู้ศึกษาค้นคว้าเขียนตำรา อันเป็นประโยชน์
อย่างยิ่งแก่ผู้เขียนทั้งในการสอนและการเขียนตำรากระบวนวิชานี้ ผู้เขียนขอโน้มรับผิดชอบ
ต่อความผิดพลาดอันใดที่อาจจะยังมีปรากฏในตำรา

ศาสตราจารย์จันทร์ฉาย ภัคศรีคม

ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
เมษายน พ.ศ. 2548

บทนำ

โลกปัจจุบันที่เราเห็นว่าเจริญรุ่งเรืองด้วยพลานุภาพของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนั้น โดยเนื้อแท้แล้ว เป็นโลกที่ได้ผ่านประสบการณ์และอุปสรรคนานัปการกว่าจะสร้างสรรค์โลกให้เจริญขึ้นมาได้ดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ความเจริญนั้นมีรากฐานเป็นความเจริญที่มาจากโลกตะวันตก แต่ถ้าพิจารณาให้ดี จะเห็นได้ว่า ความเจริญของโลกตะวันตกเองก็อาจจะมีรากฐานมาจากความเจริญที่ก่อเกิดขึ้นในดินแดนเมโสโปเตเมีย (Mesopotamia, อิรักปัจจุบัน) ในตะวันออกกลาง (Middle East) และความเจริญที่ก่อเกิดขึ้นในลุ่มแม่น้ำไนล์ของอียิปต์ ทั้งสองแห่งนั้นถือได้ว่าอยู่ในโลกตะวันออก หรือจะให้ชัดเจนนอนกว่านั้น ก็ถือว่าอยู่ในตะวันออกใกล้ (Near East)^{*}

จากภูมิภาคตะวันออกใกล้ อารยธรรมเมโสโปเตเมียและอารยธรรมอียิปต์ได้แผ่ไพศาลข้ามน้ำข้ามทะเลเมดิเตอร์เรเนียน (The Mediterranean) ไปสู่เกาะครีต (Crete) จากเกาะนั้น อารยธรรมแผ่ขยายไปสู่แผ่นดินกรีซซึ่งตั้งอยู่บนคาบสมุทรบอลข่าน (Balkan) ของทวีปยุโรป ความเจริญแรกสุดของโลกตะวันตกได้ปรากฏขึ้นแท้จริงที่แผ่นดินกรีซ จากแผ่นดินกรีซ อารยธรรมกรีกแผ่ไพศาลไปสู่โลกตะวันตกและโลกตะวันออกในรัชสมัยจักรพรรดิอะเล็กซานเดอร์ (Alexander III) ผู้สร้างจักรวรรดิในสามทวีป คือ ทวีปยุโรป เอเชียและแอฟริกา อารยธรรมกรีกเปลี่ยนแปลงรูปแบบกลายเป็นอารยธรรมใหม่คือ อารยธรรมกรีกเฮลเลนนิสติก (Greek Hellenistic Civilization) และกลายเป็นต้นแบบ (Classic) อารยธรรมของจักรวรรดิที่ยิ่งใหญ่มาของโลกตะวันตกคือ จักรวรรดิโรมัน อารยธรรมกรีกและอารยธรรมโรมันได้แผ่ไพศาลกลายเป็นต้นแบบของอารยธรรมโลกในปัจจุบัน

การเรียนรู้อารยธรรมกรีกและอารยธรรมโรมันจะทำให้เข้าใจอารยธรรมโลกปัจจุบันได้อย่างลึกซึ้งเพราะพื้นฐานอารยธรรมโลกยิ่งใหญ่ปัจจุบันคือ อารยธรรมกรีกและอารยธรรมโรมัน

^{*} Near East คือ บรรดาประเทศใกล้ตะวันออกสุดของทะเลเมดิเตอร์เรเนียน (the Mediterranean) รวมทั้งเอเชียตะวันตกเฉียงใต้ คาบสมุทรอาหรับ ทวีปแอฟริกาตะวันออกเฉียงเหนือและคาบสมุทรบอลข่าน ดู Webster's, 1970 ed., s.v. "near east."

อารยธรรมกรีกและอารยธรรมโรมันคืออารยธรรมที่เกิดขึ้นในภูมิภาคชายฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียน (Mediterranean civilization) ในระหว่าง 800 ปี ก่อนคริสตกาล, ย่อว่า ก.ศ. - ค.ศ. 476 ในยุคสมัยนั้นโลกเมดิเตอร์เรเนียนผูกขาดการสร้างสรรค์ไว้โดยได้รับอิทธิพลความเจริญของอารยธรรมในภูมิภาคเอเชียตะวันตกกลาง การศึกษาอารยธรรมกรีกและอารยธรรมโรมันจึงเป็นการศึกษาที่เชื่อมสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับโลกตะวันตก (The West) และกับอารยธรรมอย่างแนบแน่น

อารยธรรม (Civilization) : คำนิยาม

คำว่า Civilization เป็นคำที่ง่ายที่จะพรรณนามากกว่าจะกำหนดคำนิยาม คำ Civilization เป็นคำที่มาจากคุณศัพท์ของภาษาละตินคือ civilis ซึ่งอ้างถึงคำ Citizen แปลว่า พลเมือง พลเมืองคือประชาชนผู้ผูกพันตนเองไว้ในองค์กรสถาบันหลักของการเมืองและสังคม ผู้คนยอมรับร่วมกัน รวมพลังและรวมผลประโยชน์เข้าด้วยกันในประชาคม มีค่านิยมและหลักปฏิบัติร่วมกันอย่างแตกต่างจากประชาคมอื่น เมื่อกาลเวลาผ่านไป อารยธรรมรวมเอาองค์กรของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวิถีทางแห่งความคิดและความเชื่อถือ ตลอดจนรวมเอาศิลปและลักษณะอื่น ๆ ของวัฒนธรรมเอาไว้ด้วย

สาระหรือแก่นแท้ (Theme) ของอารยธรรมย่อมเกี่ยวข้องกับการแผ่ขยาย (Expansion) อารยธรรมและรวมกันประสานเป็นหนึ่ง (Integration, บูรณาการ)

โลกตะวันตก (The West)

คำว่า The West (ตะวันตก) เป็นคำที่สื่อความคิด (Idea) ไม่มีพื้นที่ดินแดนให้เห็นปรากฏ โดยทฤษฎีแล้ว เข้าใจกันว่า ตะวันตกมีพรมแดนธรรมชาติแยกจากโลกตะวันออกคือเทือกเขาอูราล (Ural Mountains) คำว่า ตะวันตกยังเป็นคำที่บางครั้งใช้แทนคำว่า ยุโรป (Europe) คำว่า Eruope เดิมใช้เรียกกรีซภาคกลาง (Central Greece) ในยุคโบราณ ต่อมา คำว่า ยุโรป หมายถึงแผ่นดินกรีซทั้งหมด ไม่นานนักคำว่า Europe มีความหมายครอบคลุมทวีปยุโรปภาคเหนือ เมื่อจักรวรรดิโรมันแผ่ขยายอำนาจอาณาเขตเข้าสู่ยุโรปภาคเหนือและภาคตะวันตก ก็ทำให้คำว่า Europe มีความหมายถึงทั้งทวีป

โลกตะวันออก (The East)

เดิมในยุคโบราณ เอเชีย (Asia) คือแผ่นดินภายใน เป็นพื้นที่ขนาดเล็กของตุรกี จากชายฝั่งทะเลเอเจียน (Aegean Sea) ลึกเข้าไป เมื่อกรีซเจริญเติบโตใหญ่ ชาวกรีกรู้ว่ามิมีดินแดนไกลออกไปทางตะวันออก ครอบคลุมดินแดนที่อยู่ทางทิศตะวันออกของแม่น้ำดอน (Don, ในยุโรปกลาง ไหลลงสู่ทะเลชอฟ, Azov) ขึ้นไปทางเหนือและดินแดนบริเวณทะเลแดง (Red Sea) ลงไปทางใต้

อารยธรรมตะวันตก

อารยธรรมตะวันตกเป็นความคิด (Idea) ไม่มีพื้นที่ดินแดนปรากฏชัดเจนแน่นอน ที่ตั้งของอารยธรรมตะวันตกเปลี่ยนเสมอตั้งแต่ก่อเกิดอารยธรรมขึ้นมา กล่าวคือ ประเพณีของวัฒนธรรมและสังคม (Cultural and social tradition) เป็นลักษณะสำคัญของนคร (City or civitas) บรรดานครตะวันตกล้วนปรากฏเป็นครั้งแรกนอกอาณาบริเวณที่ยุโรปและสหรัฐอเมริกา เรียกว่าตะวันตก บรรดานครแบบ “ตะวันตก” ได้ปรากฏขึ้นในลุ่มแม่น้ำไทกริส (Tigris) และยูเฟรติส (Euphrates) ปัจจุบันคือ อิรักและอิหร่าน เป็นภูมิภาคที่เรียกกันว่า ตะวันออกกลาง

ตะวันออกกลางไม่เคยสูญเสียประเพณีนาครธรรม (Urban tradition) บรรดานครในทวีปแอฟริกา กรีซและอิตาลีล้วนคัดแปลงวัฒนธรรมและแผ่ขยายมรดกวัฒนธรรมของตนไปในวิถีทางที่แตกต่างกันในคริสต์ศักราชเป็นต้นมา ทวีปยุโรปได้พัฒนาไปอย่างมีความสำคัญมากกว่าพัฒนาการของดินแดนเมโสโปเตเมียและอียิปต์ ทวีปยุโรปได้พัฒนาตนเองจนเจริญเป็นเป้าหมายขนาดใหญ่หล่อหลอมวัฒนธรรมความเจริญของตะวันออกกลาง ทะเลเมดิเตอร์เรเนียนและยุโรปภาคเหนือ จนประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นอารยธรรมรูปแบบใหม่ อารยธรรมกรีกและอารยธรรมโรมันคือเป้าหมายแรกสุดของทวีปยุโรป

ดังนั้น การศึกษาอารยธรรมกรีกและอารยธรรมโรมันมิได้หมายถึงการศึกษาแต่เรื่องความเจริญก้าวหน้าและการสร้างสรรค์โลกที่ดีกว่าเดิมเท่านั้น หากแต่ยังหมายถึงการศึกษาพิจารณาวิเคราะห์ว่า อารยธรรมกรีกและอารยธรรมโรมันได้ให้อะไรเป็นมรดกตกทอดมา และถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมอย่างไรให้แก่โลกปัจจุบันด้วย